

فلسفی-کلامی

فصلنامه علمی-ترویجی دانشگاه قم

تکامل و نظم الوین پلانتیگا حسن قنبری

الوین پلانتیگا و معرفت‌شناسی اصلاح‌شده محسن جوادی

قرینه‌گرایی، پلانتیگا و ایمان و عقل پاتریک لی مرتضی فتحی زاده

بازهم مبانی خداباوری، جوابیه‌ای به پلانتیگا فیلیپ ال. کریین سیدحسن اسلامی

وجود محمولی عسکری سلیمانی امیری

مباحث وجود خدا در غرب آلن پی. اف سل حمیدرضا آیت‌اللهی

درآمدی بر روش‌شناسی علوم تجربی علی حقی

معناشناسی اوصاف الهی از دیدگاه صدر المتألهین امیرعباس علی‌زمانی

قلمرو حسن و قبح عقلی در مسائلی کلامی محمد جواد حیدری کاشانی

تجسم اعمال از منظر دین و فلسفه محمد علی تجری

مقایسه‌ای تحلیلی-انتقادی بین مشكاة الانوار و حکمة الاشراق

سید مهدی امامی جمعه

درآمدی بر روش‌شناسی علوم تجربی

استقرا و تمثیل در دیدگاه منطق‌دانان مسلمان

علی حقی

عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

فیلسوفان و منطق‌بان مسلمان از سه قسم استدلال قیاس، استقرا و تمثیل، قیاس را یقین‌آور می‌دانند. استقرا را نیز با پیوند زدن به قاعده الاتفاقی یقین‌آور می‌دانند. اما تمثیل را یقین‌آور نمی‌دانند، هرچند امروزه همین تمثیل غیر یقینی در فلسفه علم نقش به‌سزایی ایفا می‌کند. این سه قسم استدلال در این مقاله با یکدیگر مقایسه شده و به نقاط قوت و احیاناً ضعف هر کدام اشارت رفته است.

ابواب اصلی منطق صوری عبارتند از:

۱. باب معرف یا قول شارح

۲. باب حجّت یا قیاس

بحث عمده باب معرف، معلومات صوری است که از رهگذر آنها مجهولات تصویری کشف می‌شوند. بحث عمده باب حجّت نیز معلومات تصدیقی است که با استناد به آنها، مجهولات تصدیقی معلوم و آشکار می‌شوند.

از معرف در می‌گذریم و به حجّت می‌پردازیم که یک قسم آن موضوع پژوهش ماست. در باب حجّت گفته‌اند:

میان معلومات تصدیقه و مجهولات - که علم به آنها مطلوب می‌باشد - لا محاله مناسبت و ملازمی می‌باشد که در اثر این تناسب و علاقه، استدلال و احتجاج از معلومات تصدیقه بر مجهولات آنها جایز و واقع، و علم به آن امور موجب رفع جهل از این امور می‌گردد. علاقه و مناسبت مزبور - که احتجاج از معلومات بر مجهول مطلوب بر آن مبتنی می‌باشد - به یکی از طریق ذیل است:

۱. این که امر معلوم با امر مجهول، مشابه متساوی باشد و امری ثالث هر دو را شامل شود.

۲. این که امر معلوم، مضمول امر مجهول و از جزئیات و مصادیق آن باشد.

۳. عکس قسم دوم، یعنی امر معلوم کلی و مجهول از مصادیق آن باشد.^۱

سه قسم استدلالی که به یکی از راه‌های سه گانه مزبور تألیف می‌شوند، در اصطلاح اهل منطق

عبارتند از:

۱. تمثیل

۲. استقرا

۳. قیاس